

je knez in škof priznalno pohvalil, a zadivil se je o velikanskem narastku „Vdovskega učiteljskega društva“. Ko je pa omenila deputacija dično „Zavezo slovenskih učiteljskih društev“ ter obrazložila nje bistvo, je vzkliknil Presvetli: „To je združena Slovenija!“

Tedaj pa so rekli člani deputacije našega društva, da je učiteljski stan na slovenski zemlji edini stan, ki je tako organizovan ter tako krepko združen.

Potem smo se prijateljski poslovili ter smo šli . . .

Zdelo se nam je, ko smo stopali po tihih hodnikih palače kneza in škofa Antona Bonaventure, kakor da so nam legle na dušo sanje, ki so objele z mehкими rokami vse bitje naše . . .

Ne da bi se laskali, da bi se hlinili: vtisk ob obisku knezoškofa Antona Bonaventure je začrtal globbke znake v naše duše, in v gorko srce nam je priletela nadeja, da bo cerkveni veliki vladika zaljubil dobra dejanja našega društva posebe in učiteljskega stanu sploh, ko se bo razgrnila bistremu očesu njegovemu vsa tridesetletna doba življenja „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“ in ko bo zaznal docela nesebično, plemenito delovanje naših tovarišev in tovarišic.

Preden smo stopili v visoke dvorane njegove, nam je zablestel napis naproti, ki smo ga zapisali na čelo povečanemu, v starosti pomlajenemu svojemu listu ob novem letu, napis, ki pove sam v sebi vse, kar ne more povedati obsežno razmotrivanje — napis, ki bodi najlepši zaključek tem vrsticam: *In hoc signo vinces!*

Slovenski pravopis.

(Spisal Fr. Levce.)

(Konec.)

V petem poglavju — kdaj pišemo velike začetnice; kako pišemo sestavljene besede; kako razstavljamo ali delimo besede na zloge; katera znamenja rabimo v pisanju posameznih besed — in v šestem poglavju — o ločilih — mi je bila za glavno vodilo izvrstna knjiga „Hrvatski pravopis“, ki ga je po naročilu kr. deželne vlade v Zagrebu l. 1893. za hrvaške šole spisal dr. Ivan Broz. Večina pravil, ki jih podaja Broz o navedenih tvarinah za hrvaški jezik, se tako lepo sklada tudi s slovenskim jezikom, da sem jih nekoliko kar neizpremenjenih sprejel v svojo knjigo. Oziraje se na Broza pa sem se moral v pisanju sestavljenih besed nekoliko ločiti od Pleteršnika. Njegov slovar piše namreč mnogo sestavljenih prislovov in veznikov narazen, n. pr. brž ko ne, do cela, do dobra, iz nova, na robe, veči del, v eno mer, v obče, da si, bodi si, če ravno . . . Toda če pišemo sploh kvišku, morebiti, nato, navkreber, navzkriž, potem, seveda, včasih, vedno, zares, zmerom, zmirom, zakaj, zategadelj, zavoljo . . ., res ne vem, zakaj ne bi smeli pisati tudi bržkone, docela, dodobra, iznova, narobe, večidel, venomer, vobče, nazust, vnovič, šele, poletí, pozimi, podnevi, odtod, dasi, bodisi, čeravno, dasiravno . . .

Nauk o ločilih sem moral nekoliko koreniteje obdelati, ker doslej še nobena slovenska učna knjiga o tem predmetu ni podala nadrobnih, dovoljnih in popolnih pravil; ker pri pisateljih o rabi ločil odločuje največ subjektivno mnenje; ker se niti naše šolske knjige v tej stvari ne

skladajo in ker je nastala vsled tega po naših šolah prava anarhija. Naši učenci doslej niso imeli nobenega zanesljivega učnega pripomočka, da bi v njem poiskali svéta, kako jim je pisati ločila, ampak v tem oziru so bili večinoma odvisni od svojih učiteljev, ki so pa kakor pisatelji premnogokrat o tej stvari različnega mnenja.

Pridejani slovar obsega vse tiste besede, o katerih govore spredaj pravopisna pravila, ali pa take, ki se doslej pišejo napačno, ali pa ki se pišejo pravilno, toda na razne načine. Tukaj moram omeniti, da ima naš jezik mnogo dvolikih besed, in marsikdo se prav po nepotrebem ogiba te ali one oblike, češ, da je napačna. Tako n. pr. imamo včasih poleg časih in časi, ploča poleg plošča, umetelen poleg umeten . . . Prepričan sem, da bi našemu jeziku delali silo, ko bi v takih primerih zahtevali, da je pisati samo včasih, ploča, umetelen . . ., ker so oblike časih, časi, plošča, umeten . . . ravnotako pravilne in knjižne besede. V mnogih takih primerih sem vzel obojo obliko v slovar; splošna raba pa naj določi, kateri je dati prednost.

Slovar podaja tudi nekoliko redkih domačih in precej obilo iz drugih jezikov izposojenih besed, ker uči izkušnja, da se ravno take besede premnogokrat pišejo napačno.

Sestavlja je slovar sem se povsod ravnal natančno po Pleteršniku; samo pri peščici besed, kakor sonce, drhal, gluhonemica, mornarnica, ledevje, seminar . . . sem odstopil od njega, ne da bi vsiljeval svoje subjektivno mnenje, ampak ker sem tukaj pritegnil veljavnim in doslej še neopovrženim razlogom gospoda p. Stanislava Škrabca.

Kar se tiče teh besed, bi utegnilo zlasti sonce zbuditi občen upor; toda Škrabec je dokazal (Cvetje, III. 1. 3. in 4. in drugod), da tako ne govori samo naš narod, ampak več nego petdeset milijonov Slovenov, in da so sonce pisali vsi slovenski pisatelji od Trubarja in Dalmatina do Kopitarja in Metelka. Samo Krelj, ki je naš jezik nekako umetno in časih celo prisiljeno zavijal, piše na enem mestu solnce, toda tako je mogel pisati samo po konjekturi, kakor to besedo pišemo tudi mi. Omenjam tudi, da je še celo Prešernu (Poezije, 1847.) solnce popolnoma neznana oblika. Zgodovina te besede v preteklih tristo letih zatorej odločno zahteva, da opustimo korenslovno pisavo solnce, ki se je več ne zavedamo, in da se poprimemo fonetične oblike sonce. Gotovo bi bilo nespametno, ko bi učili v naši slovnici: Piši solnce; toda črke / ne smeš izgovarjati!

Morebiti se mi bode tudi očitalo, da za svoja pravopisna pravila, zlasti za ona v oblikoslovju, ne podajam nobenih dokazov.

Na take očitke odgovarjam že naprej, da po mojih mislih znanstveni dokazi ne spadajo v šolsko knjigo, ki najprej ugajaj praktični potrebi. In kaj naj dokazujem? Vse? Tega ne more nihče zahtevati! Ko bi pa samo nekatere oblike podprl z znanstvenimi dokazi, bi pa najbrž tudi nikomur ne ustregel; zakaj kar je temu jasno brez dokazov, to onemu le težko dopoveš z dolgim dokazovanjem. Kje naj bi tedaj začel, kje nehal? Kakor bi namreč začel razpravljati o oblikah, bi dokazovanja ne bilo konca; iz posameznih pravil bi se razvile daljše in krajše razprave; moral bi posegati v staro slovenščino, v zgodovino našega jezika, in dokazov bi največkrat ne umeli ravno tisti, ki bi jim bili namenjeni, in knjiga bi popolnoma izgrešila svoj praktični namen. Zadostuje naj, ako tukaj še enkrat ponovim, da je ta knjiga osnovana

na podlagi Pleteršnikovega slovarja. V stvarih, ki jih nisem mogel zajeti iz tega slovarja, sem se ravnal največ po slovniških opazkah in pomenkih, ki jih je zadnjih šestnajst let priobčil gospod p. Stanislav Skrabec na platnicah „Cvetja z vrtov sv. Frančiška“, in po Brozovi knjigi „Hrvatski pravopis“, ki jo je znanstvena kritika tudi zelo pohvalila. V mnogih stvarih pa sem si poiskal sveta tudi v Miklošičevi, Metelkovi, Šumanovi, Janežičevi (Sketovi) slovnici, dalje v dr. Oblakovih in dr. Štrekljevih spisih in v jezikoslovnih razpravah, ki so jih razni slovenski pisatelji zadnja leta objavili po slovenskih časopisih.

Zgledi, ki ž njimi pojasnujem pravopisna pravila, so vzeti malone vsi iz raznih slovenskih šolskih knjig. V tem oziru sem se poslužil obče priznane pravice, da smemo za šolo primerne graiva nabrati, kjerkoli ga dobimo.*)

In tako izročam svojo drobno knjižico Slovincem, iskreno želeč, da bi jo praksa potrdila, kritika pa resno in ostro presodila ter me opozorila na napake, ki so še v njej. Ko bi vsaj nekoliko pripomogla iz našega lepega jezika odpraviti dozdanje pravopisne hibe in nedoslednosti, bi bil s tem najlepše povrnjen moj nemali trud.

Ako neznani mi gg. ocenjevalci odobre moj „Slovenski pravopis“, potem dobi nekakšen uraden značaj in bo vsled tega vsaj za vse naše šole obvezen. S tem bi že nekaj dosegli, pa še ne vsega. Zakaj znano je, kako strastno prebirajo naši dijaki nove slovenske knjige in slovenske časopise in kako slastno pobero vsako novo besedo in novo obliko, če je tudi napačna, ter jo zaneso v šolske naloge. Za to svojo trditev bi lahko povedal mnogo značilnih zgledov. Tako n. pr. je neki dnevnik pred nekaj leti nekolikokrat zapisal dotlej pri nas nena- vadno obliko ne zmeneč se, in takoj sem jo zasledil tudi v dijaških nalogah. Do letos so dijaki pisali pravilno obliko spoznati, a nekemu listu je prišlo na misel, da se mora pisati izpoznati, in glej ga spaka, že ga moram črtati v vsaki nalogi! Časopisne napačne oblike, kakor: Smolkin govor, Šenoineve povesti, Zolin roman ... so brž zasejale v dijaške naloge osat, kakor: Trdinina pisava, Jerišina pesem, Jerinin malin itd. Zatorej sem živo prepričan, da noben uradni pravopis ne odpravi iz našega jezika pravopisnih napak in nedoslednosti, ako ga ne sprejmo tudi naša knjižna društva, naši časopisi in naše tiskarne. Samo tedaj, ako ukaže vodstvo vsake tiskarne svojim korektorjem in predsedstvo vsakega knjižnega društva svojim urednikom, da morajo vse tiskovine popravljati po uradnem pravopisu — (kadar pisatelji izrecno ne žele, da ostani njih pisava neizpremenjena) — bomo sčasoma dosegli svoj namen.

Močnikovo razštevanje.

(Spisal prof. L. Lavtar.)

(Dalje in konec.)

Vaje v kratkem mehanizmu.

Ko smo na enak način učence z razštevanjem s tisočicami in s 1000 seznanili, moramo spet za celo sliko 2. stopnje skrbeti, kar se zgodi s primeri kakor:

1.) 862 : 20, 2.) 24640 : 300, 3.) 652724 : 5000,
iz katerih posnamemo pravilo:

*) V. Kermavner. Vadbe v skladnji latinski I, predgovor.

Cela števila razštevamo z *D, S, T* i. t. d. tako kakor z osnovnimi števili, samo da odrežemo v dividendo toliko številok na desni, kolikor ima divizor ničel na koncu, v divizorju pa te ničle.

Vaje v mehanizmu. — Tem vajam pridenemo naloge kakor:

1.) 950 : 10, 2.) 42695 : 100, 3.) 756342 : 1000,

iz katerih posnamemo pravilo:

Cela števila delimo z 10, 100, 1000 i. t. d., ako odrežemo dividendo toliko številok na desni za ostanek, kolikor ima divizor ničel.

Vaje v kratkem mehanizmu.

Zdaj je treba, da se poda učencem cela slika 1. in 2. stopnje skupaj na kratko, to je: vse posamezne kratke slike, kakoršne sem v prejšnjem napisal in tu zaradi krajšanja spisa ne ponavljam, se zvežejo v eno celoto. — Potem pridejo vaje za obe stopnji.

3. stopnja. a) 702 : 234, b) 4296 : 23.

a) 702 : 234, 2529 : 843, 702 : 234.

1.) 8 dm 2 cm : 4 dm 1 cm, 2.) 9 m 0 dm 3 cm : 3 m 0 dm 1 cm,
3.) 8 l 6 dl 2 cl : 2 l 1 dl 6 cl i. t. d.

To vrsto nalog obravnavamo tako-le:

1.) Meriti imamo 8 dm 2 cm s 4 dm 1 cm; pri tem bi ne naredili velike pomote, ako bi 8 dm merili s 4 dm; 4 m so v 8 m 2 krat. Zdaj se pa vendar moramo prepričati, ali je 4 dm 1 cm v 8 dm 2 cm tudi dvakrat. — 2 krat 1 cm sta 2 cm, 2 krat 4 dm je 8 dm; 4 dm 1 cm.

$$8 \text{ dm } 2 \text{ cm} : 4 \text{ dm} : 1 \text{ cm} = 2$$

$$\begin{array}{r} 8 \text{ dm } 2 \text{ cm} \\ \underline{\quad \quad} \\ \quad \quad \quad \end{array}$$

je torej v 8 dm 2 cm v resnici 2 krat. — Takisto rešujemo vse druge naloge.

1.) 6 D 3 E : 2 D 1 E, 2.) 6 S 8 D 4 E : 3 S 4 D 2 E,
3.) 9 T 4 S 3 D 8 E : 4 T 3 S 1 D 5 E, i. t. d.

Rešitev: 1.) 2 D 1 E je v 6 D 3 E blizo tolikokrat, kolikorkrat sta 2 D v 6 D t. j. 3 krat. Zdaj se pa hočemo prepričati, če je tudi 2 D 1 E v 6 D 3 E 3 krat i. t. d. kakor poprej.

1.) 84 : 42, 2.) 936 : 312, 3.) 8632 : 3228 i. t. d.

a) rešitev: 1.) 4 D 2 E je v 8 D 4 E blizo tolikokrat i. t. d., kakor v predstoječih nalogah. — Takisto se obravnavajo vse druge naloge.

b) rešitev: Pri teh nalogah tudi lahko krajše govorimo, ako izpuščamo imena *E, D* i. t. d.

1.) 84 : 42 = 2

$$\begin{array}{r} 84 \\ \underline{\quad} \\ \quad \end{array}$$

--

42 je v 84 blizo tolikokrat, kolikorkrat je 4 v 8; 4 je v 8 2 krat. Prepričati se pa moramo, ali je tudi 42 v 84 2 krat; 2 krat 2 je 4, 2 krat 4 je 8; ne ostane nič. 42 je v 84 2 krat. Dobro je, da na tabli podčrtamo številki 8 in 4.

Takisto postopamo pri vseh drugih nalogah, katere so na tabli druga zraven druge napisane.

1.) 84 : 42 = 2, 2.) 936 : 312 = 3, 3.) 8632 : 3228 = 2

$$\begin{array}{r} 84 \\ \underline{\quad} \\ \quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 936 \\ \underline{\quad} \\ \quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 6456 \\ \underline{\quad} \\ \quad \end{array}$$

--

2176 (ostanek)

Kako moramo torej v takih primerih številko količnikovo na kratko določiti? — V 1. primeru, ako razštevamo 8 s 4, v 2. prim., ako razštevamo 9 s 3, v 3. prim., ako razštevamo 8 s 3; sploh določimo v takih pri-